

Nekteri stariši pa dobro in po svoji volji izredijo otroke in se jim še le spridijo, kedar so začeli v šolo hoditi. Taki stariši tožijo tako-le: dokler moji otroci niso v šolo hodili, so bili še še; a zdaj so do dobrega sprideni, in več ko je šol, slabeje je na svetu. Dragi kmetiški stariši! ali je to res, da vam šola otroke pridi? Gotovo ne. Taki otroci popačijo se vam največ na poti v šolo in iz šole. Znano je, da na kmetih hodijo nekteri otroci po uro ali še delj v šolo. Takrat so sami sebi prepuščeni in počnejo marsikaj napačnega. Pot pelje jih po samotnih krajih, se skrivajo po grmovji, zamudé velikokrat šolo in še celó potepajo se med šolsko uro. Ako pa greš po poldanski šoli za njimi, dobiš jih na sredi pota, če tudi greš čez uro pozneje za njimi; in to je vsaki dan pri naših šolarjih. Prigodi se pa tudi, da učitelj v šoli, stariši pa domá izprašujejo, kako so se na poti zadržali, takrat bodo otroci večkrat tajili in lagali, in, gorjé! če jim bo enkrat za opravičenje laž obveljala, gotovo si bodo potem zmirom z lažjo pomagali. Po naključbi pa, če drug družega toži in izdaja, ali če ga tudi mora tožiti, dobodo otroci potem maševanje drug nad drugim in njih ravs in kavs je na poti potem večji od prvega. Lahko si mislimo, da vse to počenjanje skrbne stariše močno v srce boli. Boli pa tudi nas učitelje, ker odvracati to, mislijo stariši, je le učiteljeva dolžnost in njegova odgovorna naloga. Iz vsega tega pa sledí, da je starišem večkrat šola odveč, učitelja pa zraven tega srpo pogledujejo in malo spoštujejo.

Dragi stariši slovenski! iz srca radi bi vam storili učitelji vse, kar se tiče vaše izreje pri otrocih, če bi bilo le v njih moči. Skrbite toraj tudi vi sami, da vzajemno delamo na korist naše šolske mladine. Glejte, da vaši otroci o pravem času z doma gredó in da o pravem zopet domú pridejo. Pričetek in konec vsakdanjega šolskega poduka vam mora znan biti; škoda velika je za vas in otroke, ako se vam zgublja. Svetoval bi jaz o tej zadevi, kar bi gotovo brez koristi ne bilo, to-le: Vsacega, po novi šolski postavi krajnega šolskega sveta dolžnost je gledati na нравno obnašanje šolske mladine, skrbeti za napredek šolstva in odvracovati šolske zapreke, toraj naj poskrbi tudi to, da bo dala vsaka vas otrokom dobrega varha, ki jih bo spremljal do šole, in sicer iz vsake vasí, ki je več kot četrť ure od šole oddaljena. Taki varhi bi lahko učiteljem in starišem sporočali, kako so se otroci na poti obnašali. Morali bi v redu hoditi dečki z dečki, deklice z deklicami in gotovo bi imeli od šolske mladine kaj boljšega pričakovati. Srce mora boleti vsacega, kdor ima tako spridene in pohujšane otroke. Pri tacih otrocih bi tudi šiba ne pomagala.

Priporočila vredni pripomočki gojiteljem za sploh neubogljive otroke bi bili dobri morebiti vendar le ti-le: Ukazuj previdno in ne premehko, — povelja ne zljajšaj ali ne prekličí nikoli, a ukaz ne sme biti pretežak, to je, kar je otroku nemogoče storiti, ne ukaži mu nikoli!

Sim. Punčah, učitelj.

Slovstvene stvari.

Slovniške drobtinice.

Stavkoslovje uči, kako se več stavkov skrajšuje v en sam stavek.

Sosebno se stranski stavki, katere začenja oziravni zaimek (pron. rel.), radi tako privzemajo v glavni stavek; na pr.: „vidišli srako, ki sedi na lipi? = vidišli srako na lipi sedečo“, ali po okolnostih tudi: „vidišli na lipi sedečo srako?“

Nemec v tem slučaju nima take svobode, nego veže

ga besedni red ter mora, skrajšujoč stavka, telo stranskega stavka postaviti pred samostavnik, na katerega se nanaša, niti mu je mogoče pustiti ga na prejšnjem mestu, kakor ga Slovenec pravilno pušča. Nemec toraj ne more drugače reči nego: „Siehst du die auf der Linde sitzende Elster?“

Ali so slučaji, v katerih niti Slovenec nima na izbor dveh načinov, temuč mu je držati se samo prvega ter pustiti besede stranskega stavka za dotičnim samostavnikom, in to je vselej, kedar ima ta samostavnik kak predlog pred sabo in se tudi v ozirnem stavku nahaja predlog ter bi drugače oba predloga naletela drug na drugega.

Nemci, da si jim to nepriliko strogi besedni red nekako opravičuje ter jo kjekod tudi člen nekaj ublažuje, posmehujejo se vendar sami takim cvetkam, ki včasí po pisarnicah poženo, kakor je ta, na pr.: „bei ohne Verschulden von Seite der Anstalt eintretenden Beschädigungen kann von gegen dieselbe zu erhebenden Ersatzansprüchen keine Rede sein“.

Res, da slovenske pisatelje največ že zdravi okus varuje takih napak; vendar se in menda edino med nami ne prav redkoma dobé (pri družih Slovanih bode teže zaslediti katero tako, kakor tudi v latinskem in zdanjih romanskih jeziki, ni mogoča). Vredno je toraj, da se enkrat „Novice“ oglasé zoper tako zanikerno pisavo, ki je res prava grdoba! Ne more se reči: „deček se ozira za na lipi sedečo srako“, ampak: „za srako na lipi sedečo“.

Ne: „po noči gleda na z zvezdami posuto nebo, ampak: „na nebo z zvezdami posuto“ (ali morebiti: „na posuto z zvezdami nebo“).

Ne: „poklican je k na 15. dan postavljeni razpravi“, ampak: „k razpravi postavljeni na 15. dan t. m. itd.“

Dva predloga ne moreta nikoli tikama stati, niti je sploh prav devati brž za predlog bodi nesklanjanje bodi od njega nezavisne besede, na pr. ne: „pisma v nam neznanem jeziku pisana“, ampak: „pisma pisana v jeziku nam neznanem“ ali „v neznanem nam jeziku“.

Ne: „vrinili so se v še le poznejših časih“, ampak: „še le v poznejših časih so se vrinili“ itd.

Znano je, da se slovenskemu glagolu trpna oblika, kjer nočemo izrečno imenovati dejavnega podmeta ali subjekta, izražuje z zaimkom: se, pritikanim dejavnemu glagolu, na pr. „pri nas se žito žanje, drugod se kosí“. Ali razum in stvar sama nam kaže, da tega pri povračavnih glagolih (verb. recipr.) ne moremo uporabljati, ker nam sicer stavek postane popolnoma nepodméten (subjektlos), ter da v takih slučajevih moramo s pravim subjektom na dan. Povračavni glagoli imajo že kakor taki zaimek se, brez katerega bi ne bili nič, a ni mogoče pritikati jim ga po dvakrat. Vendar se marsikateri Slovenec in Hrvat pregreší zoper to pravilo!

Dobro je reči, na pr.: „v cerkvi se poje“ (in der Kirche singt man, ali: wird gesungen); ali stavek: „in der Kirche wird nicht gelacht, sondern man führt sich anständig auf“, bilo bi jako neprilčno posloveniti tako: „V cerkvi se ne smeje, nego se spodobno drží“. Ta stavek bi bil brez subjekta. Moramo toraj reči: „V cerkvi se človek ne smeje, temuč se spodobno vede“ ali tako nekako.

Takisto je tudi napačno: „Na poznejše prošnje se ne bode oziralo“. (Kdo? katero bitje se ne bo oziralo?).

Latinec je imel: „in partes dividere“, Nemec tudi rabi: „in Theile theilen“, in to je že marsikaterega Slovenca in Hrvata zavedlo, da je zapisal, na pr.: „delí se v pet razredov“ (u pet razreda). Vendar tako ni prav. Slovenec pravi: „na dvoje razdeliti“, „na več kosov razdrobiti“. Tudi staroslovenščina ima: razdeliti

na dvoje, na dva — isto tako ruščina; torej: razdeliti na (toliko in toliko delov).

Politične stvari.

Kako bivši minister dr. Schöffle

pojasnuje politiko ministerstva Hohenwartovega.

Dr. Schöffle-ovo ime slovi že davno po spisih njegovih na polji narodno-gospodarskem. Grof Hohenwart je poznal njegovo zmožnost in jo visoko cenil ter si ga pridružil svojemu ministerstvu. Prišel je tedaj dr. Schöffle iz Nemčije v Avstrijo in prevzel ministerstvo kupčijstva. Ko je bilo ministerstvo Hohenwartovo po nakanah Beustovih padlo, zapustil je zopet Avstrijo in se podal v Kanstadt na Virtemberškem, kjer je za tisk pripravil 3. mnogo predelani natis svoje izvrstne knjige „das wirthschaftliche System der menschlichen Gesellschaft“. Tej knjigi pa je dodal obširen, celo pôlo obsegajoč predgovor, v katerem razodeva in pojasnuje načela politike svoje in ministerstva Hohenwartovega, tako odkritosrčno in tako krasno, da vsa državopravna stranka Avstrijska mu navdušeno kliče „slava!“, centralisti pa se ve da — v blato teptajo delo, ki jim hudo za kožo sega.

Ni časnika, da ne bi zdaj pisal o tem „predgovoru“ dr. Schöffleovem. Tudi „Novice“ morajo svojim bralcem posneti glavne točke in to tem več, ker so bile tako srečne, brž en izviren iztisek tega predgovora dobiti.

Dr. Schöffle začenja ta spis s tem, da pravi, da se mu potrebno zdi, pred vsem objaviti nekoliko opazk političnih, njegovo osebo zadevajočih. Tako-le začenja:

„Vsacemu bralcu današnjih dni je zadosti znano, da malokdo je politično tako silno obrekovan in psovan bil, kakor jaz. Ni skor nobene psovke, laži, presuke in basni, ki je ne bili neki nemški časniki navalili na ministerstvo Hohenwartovo sploh in še posebej na mojo osebo. Srcu dobrodejnega razodetja najnovejšega kakor starega časa pa vsacemu državniku, ki ima čisto vest, dadó tolažbo z znanim pregovorom: „z lažmi se ne pride daleč; laž se vniči sama sebe“. — Jaz sem iz službe s tako mirno vestjo šel, da že danes morem ponosno reči: ne, dokler živim, in ne po smrti moji ne bo prišlo iz časa mojega ministerskega poslovanja ne najmanjša autentična skrivnost in nikakoršno javno ali tajno uradno pismo na dan, ki bi pri poštenih ljudeh moglo moje delovanje kakor koli omadeževati.

V soglasji z mojimi visokočastitimi tovarši spolnoval sem prvo dolžnost svojega službenega stališča, in tudi jaz sem merila svojega državniskega delovanja v bistvu in v naravnem blagru Avstrijske države iskal. Avstrijska državna ideja, ali bolje rečeno, ideja Avstrijskega cesarstva, prav njegova in edina pooblastitev za obstoj, — njega visoka politična misija za sosedne države in za Evropo potem, ko je izključena bila iz Nemčije, pa more po mojih mislih le edini cilj imeti v mirnem in svobodnem zedinjenji ravno tako različnih kakor neločljivo združenih narodov v eno, po edinosti krepko državno zvezo, z enakomernimi pravicami pod geslom in krilom zgodovinsko vtrjene, od prededov prejete dinastije (vladarske hiše). Še danes ne vem nobene družega pametnega razloga za obstanek Avstrijske države. Nič mi ne vzame prepričanja, da Avstrija, ako se utrdi, se le na tej podlagi utrditi in ohraniti more. Na tako podlago državno postavljena bila bi vsem narodom svojim mila, blagoslovljena domovina; tako osnovana bila bi varna in mirna soséda tudi Nemčiji, —

bila bi državna skupščina, ki bi mnoge drugače motivne elemente na meji nemško-slovansko-rumunskih narodov krotila in združevala, — veličasten izgled narodnega mirú za celo Evropo in to ob času pogubivnega narodnega sovraštva, — in naposled bila bi taka Avstrija poroštvo za edino naravno, na svoje kraje omejeno rešitev Turških homatij po narodih Turčije same.

Te in edino te misli so mene vodile, in zato mi bode zavest, da sem tej ideji Avstrijskega cesarstva brez strahú služil, vsem psovkam vkljub zmirom mirno vest ohranila.

Ali se pač more ona misel o poklicu Avstrijske države nemškemu ministru Avstrije očitati ali mu v pregreho zoper „narod“ šteti? Gotovo se popolnoma zлага s pravimi in velikimi interesi vsega Evropejskega človeštva, in pravična je vsem narodom Avstrijskim. Kaj mar zaradi tega nasprotuje „narodnim“ interesom Nemčije?!

Ves čas, kar delujem na političnem polji, noter do danes držal sem se nepremakljivo zmirom centralizaciji nasprotnih načel. Ta moja načela niso bila nikomur skrivnost, predno sem v Avstrijo bil poklican, ktereга poklica jaz sam nisem nikdar iskal; zato se je po vsem tem vsaj to od mene smelo pričakovati, da, če sem že v Nemčiji za federativno idejo zavzet bil, vendar v mnogonarodni Avstriji ne bom centralizma za malika imel! Naravnost pa jo povem, da še le v Avstriji sem pravo denarstveno-centralistično-birokratično naturo tako imenovane „ustavoverske stranke“, a tudi po umu in po moráli popolno zmožnost Avstrijskih Slovanov za samovlado spoznal.

Je li način in pot, po kateri sem tudi jaz pripomogel, da bi se vresničila Avstrijska državna ideja, v nravnem, narodnem ali državoznanstvenem oziru bila zavržljiva? Naj mi je dovoljeno, o tem malo več spregovoriti.

Grajal se je prizadevanje Hohenwartovega ministerstva, češ, da je svobodi in ustavi sovražno. — Toda ali je kdo kedaj in kje svobodi ali ustavi sovražno imenoval to, če se vsem narodom in stanovom na primernem državnopravnem potu ponuja samouprava — na podlagi razširjene volilne pravice in če se samouprava skuša vpeljati v vse vrste državnega življenja in uprave? To in nič družega pa je nameraval program, po katerem je Hohenwartovo ministerstvo delalo na prenašanje ustave in uprave. Kolikor se je sploh moglo razvijati djanje tega ministerstva, pomnožilo je število volilcev ne le s tem, da je (po mojem mnenji v smislu prav razlagane volilne postave) velelo vse stalne davke vštevati v volilno cenilo, ampak tudi s tem, da je v deželnih zborih sprožilo primerne preuredbe deželnih volilnih postav, pravičnejših vsem stanovom in deželam. Predno je to ministerstvo preuredbo uprave izvršilo na podlagi prave samouprave, bilo je pa razpuščeno. Proti-ustavno v smislu grajavcev bilo bi to ministerstvo le ravnalo, ako bi se bilo za nameravane preuredbe tako imenovane decemberske ustave (1867. l.) izognilo poti, ktero za take preuredbe veleva ta ustava. Toda Hohenwartovo ministerstvo je strogo spoštovalo zakone te ustave, ono se je je do pičice držalo, da-si tudi je znamenit del federalistične opozicije takrat kakor še danes jako določno oporekal pravni veljavi te, t. j. decemberske ustave. Vsaj je vsem ministerstvom, tako imenovanim spravnim, ravno bila prava naloga: ustvariti novo, formalno nedotikljivo ustavo, ki bi jo obe nasprotni državnopravni stranki sprejeli, vsaka s svojega pravnega stališča, ustavo, zoper ktero se ne bi moglo oporekati niti s stališča decemberskega državnega prava, kteremu velik del opozicije z mnogimi